

УДК 02+004.622:908

КРИМСЬКИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ БАЗ ДАНИХ КРАЄЗНАВЧОГО ХАРАКТЕРУ¹

О.Ю. Ядров

(Об'єднання „Технохімкомплект”, м. Сімферополь, Україна)

У доповіді розглядається досвід формування вузькопрофесійної бази даних із використанням віддаленого доступу до інформації, яка представлена на офіційних web-сайтах міністерств, вузів і бібліотек, які територіально відносяться до Криму.

Ключові слова: документи, наукова діяльність, краєзнавство, бази даних, віддалений доступ

В докладе рассматривается опыт формирования узкопрофессиональной базы данных с использованием удаленного доступа к информации, представленной на официальных web-сайтах министерств, вузов и библиотек, территориально относящихся к Крыму.

Ключевые слова: документы, научная деятельность, краеведение, базы данных, удалённый доступ

Формулювання проблеми. Впродовж 15-20 останніх років науково-дослідна діяльність у розвинених країнах і в країнах, які ще розвиваються, зазнала радикальних перетворень. Особливо змінився процес збору інформації. У наш час у наукових колах утвердилася думка, що найбільш ефективним і швидким способом збору інформації є пошук у глобальній світовій мережі. Головна перевага цього способу – доступ до віддалених тематичних (та інших) інформаційних ресурсів, що стало можливим при дуже швидкому розвитку телекомунікаційних технологій взагалі та засобів зв'язку, зокрема.

Для кримських установ культури та освіти цей спосіб збору інформації доступний і часто застосовується на практиці (наприклад, при формуванні методичних посібників на електронних носіях [1]), але баз даних, які були б створені за допомогою цього способу з історії бібліотечної галузі Криму, поки що немає.

Мета даної статті – показати, якими засобами, і в якому напрямку починає досліджуватися інформаційний простір для виявлення фактографічних відомостей, що представляються від регіону з історії бібліотечної галузі.

Актуальність статті полягає в тому, що в рамках реалізації інноваційних проектів із створення у регіоні віртуальних інформаційних і бібліотечних центрів [2, 3, 4] необхідно визначити найбільш сучасний спосіб збору інформації для його активного застосування під час формування баз даних краєзнавчого характеру. Крім того, слід обґрунтувати ефективність використання вибраного методу збору інформації та довести правомірність його використання при формуванні інформації вузькогалузевого призначення.

Слід зважати на те, що зібрані фактографічні дані використовуються для формування другої бази даних „Бібліотечне кримознавство”, яка формується паралельно з іншими базами даних у серії „Електронна історія бібліотек Криму”. Призначені ці бази даних для самостійного вивчення краєзнавчих матеріалів з бібліотечної справи і формується як електронний методичний посібник [5] для

¹ Доклад на русском языке представлен по адресу:
http://conf.cpic.ru/eva2007/rus/reports/report_1302.html

дистанційного навчання студентів гуманітарних вузів, де вивчають предмети, які мають близьке відношення до бібліотечної галузі: книгознавство, документознавство, бібліографія, бібліотекознавство, історіографія (та інших фахівців, які цікавляться розвитком бібліотечної галузі Криму).

Такі навчальні матеріали у друкованому вигляді [6] вкрай необхідні в класичних вищих навчальних закладах III та IV рівня акредитації, а в електронному варіанті, що складені з прикладами кримського досвіду, поки аналогів не мають. Крім того, ця інформація широко використовується для представлення кримських бібліотек на різних міжнародних конференціях (наприклад, на кримській секції, що вперше проводилась у рамках міжнародної конференції «EVA – 2007 Москва» [7]). Зібрані відомості завжди частково входять в загальний електронний інформаційний пакет, який додатково формується для учасників цих заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. „Електронна історія бібліотек Криму” – це база даних фактографічного характеру. Для дотримання якості формування електронної інформації необхідно визначити основний критерій відбору організацій, її складників. У даному випадку це офіційний статус організації. Автор статті наполягає на концептуальності використання саме цього критерію відбору тому, що інформація, яка представлена державною установою, створюється на кошти платника податків, внаслідок чого є суспільним надбанням і за нормами міжнародного права може в будь-яких обсягах використовуватися в різних навчальних та наукових (та інших) цілях. Необхідно лише суворо зберігати авторське право, тобто використовувати матеріал тільки для цитування (частково) й обов'язково вказувати посилання на його першоджерело.

Крім того, зазначимо, що статус державної організації визначається таким чином, що сприяє подальшій інтенсивності поширення баз даних, які створюються, особливо, якщо адаптована копія виставляється на web-сайті національної бібліотеки. Наприклад, представлені в Інтернеті електронні публікації учасників третьої секції IV Міжнародної науково-практичної конференції „Інформаційні ресурси: створення, використання, доступ” (АРК, м. Алушта, 2-5 жовтня 2007 р.). Тема секції: „Проблеми, перспективи і досвід створення електронних інформаційних ресурсів: спеціальна кримська секція” (керівники Г. В. Ядрова, М. І. Пальчик), доповіді адаптовані до представлення на web-сайті національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського автором методики С. В. Дудченком [8, 9, 10], повні тексти доступні в онлайн-режимі за адресою http://www.nbuv.gov.ua/ellib/crimea/conf_2007.

Для підтвердження вищезазначеного і вивчення ефективності збору інформації віддаленим способом наведемо кілька прикладів фактографічної інформації, яка отримана віддаленим способом з офіційних сайтів кримських бібліотек.

1. **Севастопольська Центральна міська бібліотека ім. Л. М. Толстого** (<http://www.sevtoilib.iuf.net>, перевірено 10.11.2007 р.) є однією із найдавніших бібліотек Криму. Бібліотека була створена в січні 1901 р. Основу її бібліотечного фонду склали книги, які були даровані приватними особами. У часи громадянської війни книжковий фонд було знищено, а бібліотека почала знову працювати з 22 листопада 1920 р. З 1932 р. Центральна міська бібліотека здійснює методичне керівництво бібліотеками міста. У Велику Вітчизняну війну книжковий фонд бібліотеки був знищений, і для його відновлення слугували книги різних бібліотек і установ, які надсилали з усієї країни. У 1953 р. бібліотека переїхала у спеціально збудоване приміщення, де знаходиться і в наш час. З 1995 р. проводиться автоматизація бібліотеки.
2. **Кримська республіканська юнацька бібліотека** (<http://www.youthlib.crimea.ua>, перевірено 10.11.2007 р.) була заснована в 1978 р. Її книжковий фонд налічує більше 130 тис. документів. Бібліотека активно бере участь у підготовці та проведенні культурно-масових заходів, які дозволяють молоді Криму ближче знайомитися з культурою народів, що проживають на півострові.
3. **Кримська республіканська бібліотека ім. В. М. Орлова** (<http://orlovka.ua>, перевірено 10.11.2007 р.) заснована в 1955 р. Книжковий фонд налічує 154 тис. документів. У 2000 р. бібліотеці присвоєно ім'я дитячого письменника В. М. Орлова.
4. **Кримська республіканська універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка** (<http://franko.crimea.ua>, перевірено 20.11.2007 р.) створена в 1890 р. на основі приватної бібліотеки С. Б. Туманова. У роки Великої Вітчизняної війни фонд бібліотеки утратив більше 100000 прим. документів. З 1955 р. ведеться автоматизація бібліотечних процесів і створення електронного каталогу, який нараховує на сьогоднішній день 40 тис. записів.
5. **Наукова бібліотека Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського** (<http://abris.crimea.ua/index.php?v=2> перевірено 21.11.2007 р.) була створена в

1918 р. одночасно із заснуванням університету. У 1972 р. бібліотека перетворена із фундаментальної в наукову. Книжковий фонд налічує більше 1 млн. документів. У 90-ті роки починається процес автоматизації бібліотеки, створюється електронний каталог.

Наведені відомості, що отримані віддаленим способом, системно представляють дві цифри: рік заснування бібліотеки та (не завжди) обсяг фонду. Для формування фактографічної бази даних цього точно недостатньо. Тому необхідно продовжувати пошук. Подальші розвідки показують, що додаткові відомості, які відносяться до історії бібліотек Криму у великій кількості наявні на офіційних веб-сайтах багатьох кримських вузів.

Наприклад, на офіційному веб-сайті Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського є додаткові відомості про бібліотеку, яка наведена останньою у списку:

- У статті Н.М. Касянової [11] (на даний момент – зав. бібліотеки Кримського інституту бізнесу), що представлена за адресою: <http://www.ccssu.crimea.ua/tnu/magazine/culture/culture40/part1/zip/kasyanova.zip> сказано, що з 2000 р. бібліотека перейшла на нову систему автоматизації і її електронні ресурси до 2002 р. „перевищили” 200 000 тис. інформаційних одиниць.

Особливу цінність, на мій погляд, мають матеріали, відібрані для даної фактографічної бази даних, які підписані керівництвом найбільших бібліотек вузів і наукових бібліотек Криму.

По-перше, тому, що авторитет цих осіб є беззаперечним. **По-друге**, тому, що ті відомості, які отримані з їх матеріалів, мають на лише фактографічну, але ще й аналітичну достовірність.

Наприклад, у доповіді директора Наукової бібліотеки Севастопольського національного технічного університету Н.Л. Ржевцевої [12], доступній за адресою: <http://sevntu.com.ua:8000/bibl/templates/static/confer/rzhev.doc>, наводяться досить рідкісні відомості про те, що бібліотека в січні 2007 р. була „об’єктом аудиторського дослідження ефективності та використання бюджетних коштів, які виділені на видання, придбання й зберігання підручників для вузів...за 2004-2006 рр. У ході цього дослідження виявлено, що за тематичними планами випуску навчальної літератури МОН України бібліотека СевНТУ замовила/отримала:

- в 2004/2005 рр. - 4420/1462 прим. - 33% від запланованого;
- в 2005/2006 рр. - 4770/1816 прим. - 38% від запланованого;
- в 2006/2007 рр. - 2206/674 прим. - 30% від запланованого”.

Якщо покласти цей факт в основу нового дослідження з вивчення формування фондів бібліотек системи освіти, то можна не лише позначити й освоїти основні потоки документообігу в навчальних бібліотеках, але й зробити безліч пропозицій щодо розвитку їх якості з використанням систем автоматизації, які найбільш поширені.

Наведемо ще кілька цікавих і точних цифр, які отримані віддаленим способом, про Наукову бібліотеку Севастопольського національного технічного університету та Севастопольську Центральну міську бібліотеку ім. Л. М. Толстого.

З матеріалів, які викладені від імені Синковської [13] і Нутраченко [14], доступних за адресою: <http://sevntu.com.ua:8000/bibl/templates/static/confer/sink.doc> и <http://sevntu.com.ua:8000/bibl/templates/static/confer/nutr.doc>. можна дізнатися, що:

1. В 1962 році фонд НБ СевНТУ налічував 60 тисяч книг, до 1965 року – 160 тисяч документів, в 1967 р. – 215 тисяч примірників;
2. До 2006 року книжковий фонд бібліотеки склав біля 1 млн. 200 тисяч документів, із них:
 - книг – 483 тисяч (із них 27 тисяч зарубіжних),
 - журналів – 129 тисяч (1066 назв.),
 - газет – 67 комплектів,
 - нормативно-технічних документів – 391 тисяча,
 - компакт-дисків – 1129 назв;
3. З 1966 р. у відділі книгосховища зберігаються дисертації (більше 400 примірників), автореферати дисертацій (1100 примірників) і звіти про НДР (більше 800 примірників);

4. Інтернет-ресурсами найчастіше користуються студенти 3 та 4 курсів:

- економічних спеціальностей – 65%,
- студенти факультету МТС – 17%.

У доповіді Колосюка [15], головного бібліотекаря регіонального інформаційного центру Центральної міської бібліотеки ім. Л. М. Толстого, яка доступна за адресою: <http://sevntu.com.ua:8000/bibl/templates/static/confer/kolos.doc> сказано, що в 2006 році:

1. Обсяг власних електронних баз даних Центральної міської бібліотеки ім. Л. М. Толстого склав більше 120 тисяч записів;
2. Загальний електронний ресурс ЦМБ ім. Л. М. Толстого досяг 376 тисяч записів;
3. Електронний каталог вміщує більше 55 тисяч бібліографічних записів;
4. База даних „Краєзнавство” вміщує статті з періодичних видань про Крим і Севастополь і налічує більше 18 тисяч записів;
5. За передплатою бібліотека отримує повнотекстову законодавчу базу „Право”, яка представляє собою 156 тисяч повнотекстових правових і законодавчих актів, починаючи з 1815 року;
6. База даних „Закон”, яка самостійно створюється на основі джерел періодики України та Росії, налічує 12,5 тисяч записів;
7. База даних „Матеріали органів державної влади і місцевого самоврядування” містить більше 1000 документів, рішень, розпоряджень, постанов державної адміністрації, міської ради, районних адміністрацій та районних рад;
8. База даних „Портрет Регіону” налічує 5 849 тис. файлів.

Таких прикладів отримання віддаленим способом фактографічних даних з офіційних веб-сайтів установ освіти та культури, які територіально відносяться до кримського регіону, у рамках даного міні-дослідження було зібрано більше тисячі. **Іноді ці відомості суперечили одна одній, що пояснюється динамічністю процесів, які вивчаються. Частіше вони доповнювали одна одну і дозволяли побудувати чітку фактографічну систему розвитку бібліотечної галузі в Криму.**

Разом з цим, незважаючи на різноманіття і обсяг знайдених віддаленим способом подібних відомостей, що наведені вище, вони у своїй масі будуть не повними (а значить і не якісними), якщо не використовувати довідкові данні про бібліотеки Криму, які представлені на Web-сайті Міністерства культури і мистецтва Автономної Республіки Крим. Більшість із них розташовані у рубриці „Бібліотека” (<http://www.mincult.crimea-portal.gov.ua/rus/index.php?v=5&tek=68&par=41>).

Перед тим як декілька фактів, відібраних для майбутньої бази даних буде наведено нижче, відмічу, що більшість офіційних відомчих веб-сайтів Автономної Республіки Крим на мають (або не виставляють) відомості про свої бібліотеки. Таке положення різко знижує представлення бібліотечної галузі Криму в глобальній світовій мережі. Крім того цей факт відображає неухвагу більшості керівництва офіційних і відомчих установ (у тому числі наукових і освітніх, які досить часто добре фінансуються державою) до розвитку і представлення електронного потенціалу власних бібліотек [16]. Доки ця тенденція превалює і не тільки у Криму. Тому той факт, що на веб-сайті Міністерства культури і мистецтва Автономної Республіки Крим кожній республіканській бібліотеці (в автономії їх чотири) приділено не кілька рядків, а представлена ціла веб-сторінка, є особливо цінним.

Підкреслимо ще й те, що у структурному відношенні веб-сторінки бібліотек відображають одноманітність, а у тематичному, навпаки, максимально відрізняються одна від одної. Фактично це говорить про високу якість інформації, що представляється в глобальній світовій мережі, і деяким чином сприяє розвитку електронного потенціалу бібліотек Криму тому, що допомагає створювати нормативи співвіднесення інформаційних ресурсів публічних бібліотек (та інших організацій) вимогам суспільства знань, яке розвивається. Описані веб-сторінки бібліотек відображають і проблеми розвитку електронних ресурсів, що найчастіше зустрічаються, які в першу чергу (як видно з представлених нижче матеріалів) відносяться до оновленості відомостей, що виставляються в Інтернеті.

Безумовно, описати всі аспекти й параметри веб-сайта Міністерства культури і мистецтва Автономної Республіки Крим і викласти безліч фактів, що підтверджують сказане, у рамках однієї статті не можливо, тому перейдемо до цифр і фактів, які отримані віддаленим способом і яскраво

відображають розвиток республіканських бібліотек, які безсумнівно будуть цікаві для всіх, хто вивчає історію бібліотек Криму:

Кримська республіканська установа „Дитяча бібліотека ім. В. М. Орлова (відомості представлені на 1.01.2001 р. за адресою: <http://www.mincult.crimea-portal.gov.ua/rus/index.php?v=5&tek=68&par=41&l=&art=18> і перевірені 2.12. 2007 р.)

- Кількість читачів: усього – 10863 осіб (у т. ч. дітей до 15 років – 9481; юнацтва – 551);
- Видача книг – 205944 прим., середнє щоденне відвідування – 245 осіб

Кримська республіканська установа „Кримськотатарська бібліотека ім. І. Гаспринського” (відомості представлені на 1.01.2001 р. за адресою: <http://www.mincult.crimea-portal.gov.ua/rus/index.php?v=5&tek=41&l=&art=16> і перевірені 2.12. 2007 р.)

- у колективі 30 осіб, обслуговують 1891 користувача;
- бібліотека створена 24 вересня 1990 р. як філіал Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Сімферополя;
- у грудні 1995 р. перетворена у Республіканську кримськотатарську бібліотеку ім. І. Гаспринського;
- книжковий фонд налічує 20150 прим. (у тому числі кримськотатарською мовою 5539 прим.);
- у бібліотеці є праці І. Гаспринського, Дж. Сейдамета, А. Озенбашли, О. Акчокракли, Б. Чабан-заде, Ш. Бекторе, Е. Шем'ї-заде, що видані за їх життя;
- у бібліотеці зберігаються: фотокопії: 61 тому Кадіаскерських зошитів – дефтере, які вміщують судові та архівні документи Кримського ханства з 1613 по 1780 рр.

Виходячи лише з цього малого вищезазначеного обсягу фактографічних даних про бібліотеки Криму, які отримані тільки віддаленим способом, можна зробити такі висновки:

1. одним з ефективних шляхів, які наближають сучасне суспільство до рішення проблеми швидкого і якісного формування баз даних із краєзнавства вузькопрофесійного призначення, є шлях безпосереднього зіткнення з вже існуючими фактами розвитку галузі (у тому числі бібліотечної), що представлені в глобальній світовій мережі;
2. якісно забезпечити таке зіткнення може (і повинен) віддалений спосіб доступу до інформації;
3. найбільша кількість фактографічних фактів, із гарантованою якістю надають віддаленому користувачу інформаційні джерела, які мають офіційний статус.

І останнє, **створення вузькогалузевих краєзнавчих баз даних дозволить зберегти (і не втратити безповоротно) більшість компонентів представлення інформації в Інтернеті, що існують у наш час.** Це дуже важливо для істориків, що вивчають розвиток змістовного контенту сучасних web-ресурсів наукового призначення, системного створення архівів, які або не випускаються зовсім, або поки цей процес тільки починається та не охоплює всього необхідного обсягу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ядрова Г. В. Досвід створення електронних методичних посібників з бібліотечної справи / Г. В. Ядрова // Информационные ресурсы: создание, использование, доступ: Материалы IV Международной научно-практической конференции, Алушта, 2-5 октября 2007 г. – Режим доступа: URL: http://nbuv.gov.ua/ellib/crimea/conf_2007/text/yadrova.pdf. – Загол. с экрана. (перевірено 13.11.2007 р.).
2. Дудченко С. В. «Виртуальный центр» – реальные результаты: Отчет о проделанной работе Центра информационных технологий Межвузовского центра «Крым» за 2006 год / С. В. Дудченко // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр «Крым», 2006. – № 94. – С. 9–33.
3. Пальчук М. І. Інформаційно-консультаційний бібліотечний центр в училищі: Сімферопольське вище професійне училище ресторанного сервісу і туризму: Естафета інноваційних проєктів // Професійно-технічна освіта. Спецвипуск. – 2007. – № 3. – С. 6–8.
4. Ядрова Г. В. Создание электронных ресурсов Крымского региона: от издательской инициативы до инновационного проекта // Б-ки нац. акад. наук: пробл. функционирования, тенденции разви-

- тия. – К., 2005. – Вып. 3. – С. 109–117. – Библиогр. в конце ст.: 11 назв. – Режим доступа: URL: <http://www.nbu.gov.ua/articles/2005/05ygviiip.html> (перевірено 12.11.2007 р.).
5. Ядрова Г. В. Нові електронні методичні посібники з бібліотечної справи для академічних бібліотек кримського регіону / Г. В. Ядрова // Якість функціонування бібліотечної системи ВНЗ: Матеріали III міжвуз.наук.–практ. конф. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – С. 202–208. – Библиогр.: 10 назв.
 6. Кушнарченко Н. М. Наукова обробка документів: Підручник / Н. М. Кушнарченко, В. К. Удалова. – К.: Вікар, 2003. – 328 с. – (Вища освіта XXI століття).
 7. 10-я юбилейная международная конференция «EVA – 2007 Москва»: Общая информация – Режим доступа: URL: http://conf.cpic.ru/eva2007/rus/info/str_199.html (проверено 11.11. 2007 г.).
 8. Дудченко С. В. Досвід створення проекту електронної бібліотеки навчального закладу / С. В. Дудченко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: Зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21-23 травня 2007 р.). – К., 2007. – С. 180–182.
 9. Дудченко С. В. Электронный документ. / С. В. Дудченко // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр «Крым», 2005. – № 60. – Т.1. – С. 20–25. – Библиогр. в конце ст. 16 назв.
 10. Дудченко С. В. Электронная копия. / С. В. Дудченко // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр «Крым», 2005. – № 60. – Т.1. – С. 26–30. – Библиогр. в конце ст. 4 назв.
 11. Касьянова Н. Н. Журнал «Культура народов Причерноморья» – возможности поиска в Интернет: сравнительный анализ/ Н. Н. Касьянова // Культура народов Причерноморья. – 2003. – № 40. – С. 24–30 – Библиогр. в конце ст.: 3 назв.
 12. Ржевцева Н. Л. Библиотека университета как центр обучения в век информации / Ржевцева Н. Л. // Электронные ресурсы для образования: материалы межвуз. науч. практ. конф., г. Севастополь, 19-20 апреля 2007г. – Севастополь: Изд. СевНТУ, 2007. – С. 3–8.– Библиогр.: 5 назв.
 13. Синковская Е. В. Библиотека СевНТУ: от прошлого к будущему / Е. В. Синковская // Электронные ресурсы для образования: материалы межвуз. науч. практ. конф., г. Севастополь, 19-20 апреля 2007 г. – Севастополь: Изд. СевНТУ, 2007. – С. 8–14.
 14. Нутраченко Е. П. Методическое обеспечение работы с электронными ресурсами в библиотеке СевНТУ/ Е. П. Нутраченко // Электронные ресурсы для образования: материалы межвуз. науч. практ. конф., г. Севастополь, 19-20 апреля 2007 г. – Севастополь: Изд. СевНТУ, 2007. – С. 14–17.
 15. Колосюк И. Н. Электронные ресурсы Центральной городской библиотеки им. Л. Н. Толстого / И. Н. Колосюк // Электронные ресурсы для образования: материалы межвуз. науч. практ. конф., г. Севастополь, 19-20 апреля 2007 г. – Севастополь: Изд. СевНТУ, 2007. – С. 177–182.
 16. Савенкова Л.В. Представительство библиотек педагогических университетов в Интернет (с обзором веб-сайтов библиотек педагогических вузов Украины) / Л.В. Савенкова // Культура народов Причерноморья. – Симферополь: Межвузовский центр «Крым», 2007. – № 100. – Т.2. – С. 127–142. – Библиогр. в конце ст. 4 назв.